

Bevaring av kirkelige kulturminner

av Kristin Våge

Innledning

Jeg tilbrakte mitt praksissemester ved Studio Västsvensk Konservering, SVK, i Göteborg. SVK er en del av Västre Götalandsregionen, som kan sies å ha en fylkeskommunal funksjon. Konserveringsstudioet inngår også i Västarvet, en samling av de regionale natur- og kulturarvsorganisasjonene innen regionen. SVK driver en oppdragsbasert virksomhet og tar på seg oppgaver innen arkeologi, bygnings- og samlingsvern, kirkelige kulturminner, offentlig kunst og enkeltgjenstander (Studio Västsvensk Konservering). For studioet er den svenske kirken en viktig og sentral kunde. Det kan dreie seg om behandling av enkeltgjenstander som malerier, messehagler eller kirkeskip, men det kan også være mer omfattende arbeid på hele altertavler eller prekestoler. Som en følge av splittelsen av kirke og stat i Sverige i 2000, har fremgangsmåten for behandling av kirkeærender blitt mer omfattende og gjort kirken til en enda større kunde hos svenske konservatorer. I en markedsundersøkelse fra 2009 blir kirken i Västre Götalandsregionen estimert til å være et potensielt marked for konservering og bygningsvern på 200 mkr per år (Adverb 2009:22). Som Studio Västsvensk Konservering skriver på sine nettsider: ”Svenska kyrkan förvaltar kanske det största kulturarvet i Sverige och bevarandet av de kyrkliga kulturvärdena är en angelägenhet för hela samhället. Kostnaden för detta delas av alla”.

Figur 1 Eksempler på kirkelige kulturminner behandlet ved SVK, votivskip og tavle med metallbeslag.
Foto: Morgan Denlert og Linda Denlert.

Dette essayet vil gå nærmere inn på hvilke oppgaver denne relasjonsendringen har ført til for konservatorer i Sverige og hvordan de går fram når kirkelige kulturminner skal behandles. Som nødvendig bakgrunnsinformasjon vil det bli gått nærmere inn på kulturminneloven i Sverige og hvordan denne omfatter kirkelige kulturminner. I tillegg vil det bli sett på hvordan det er forventet at kirkene skal ta vare på og behandle sine kulturgjenstander. Tilslutt vil måten vi har valgt å jobbe med kirkelige kulturminner her til lands og hvordan dette skiller seg fra de svenske forholdene, bli belyst.

Kulturminneslagen (KML) og inventarieförteckning

I 1988 fikk Sverige sin nåværende kulturminnelov, *kulturminneslag* (KML). Loven omfatter også kirkelige kulturminner, kirkebygg, gravplasser og tomter eid av kirken. Selv om kirke og stat skilte lag i Sverige i 2000, har dette ikke virket inn på det faktum at staten fører tilsyn med kirken og dens kulturhistoriske materiale. I dag er det den respektive länsstyrelsen som fungerer som tilsynsmyndighet og som gir tillatelse hvis noe skal gjøres med gjenstander av kulturhistorisk verdi (Dahlquist 2010:8).

Loven krever at kirkene skal ha en *inventarieförteckning*, en inventarliste som dekker alle gjenstander i kirkens besittelse som er av kulturhistorisk verdi. Listen skal således også dekke gjenstander som ikke er i kirkens eie, men som på en eller annen måte disponeres av kirken. Det har vært en del uklarheter rundt inventarlistene ettersom det ikke eksisterer klare nasjonale retningslinjer for hvordan disse skal føres. I tillegg har mange menigheter vært usikre på hvilke gjenstander som skal defineres som kulturhistorisk verdifulle. Det er vanskelig for lekfolk å skulle bedømme verdi på denne måten, og ofte kreves det spesialkompetanse. Dette har i mange tilfeller ført til svært omfattende inventarlistene som ikke skiller på bruksgjenstander og mer verdifulle gjenstander (Dahlquist 2010:8,11,14). Det har vært ført en alderspraksis for å lette arbeidet. Da blir gjenstander som er 50 år eller eldre, regnet som kulturhistorisk verdifulle. For tekstiler gjelder 30 år (Dahlquist 2010:15). Men det jobbes nå med å utbedre forholdene, og Riksantikvarieämbetet har blant annet kommet ut med *Handbok för beställning och utförande av konservering av kyrkliga kulturminnen*, som tar for seg noen av disse temaene.

I følge Matilda Dahlquist er det to kriterier som skal oppfylles for at en gjenstand skal kunne tas med i inventarlisten. Gjenstandene må kunne regnes som kirkelige inventarier og de må være kulturhistorisk verdifulle. Kirkelige inventarier defineres som gjenstander som

brukes i forbindelse med gudstjenester eller andre kirkelige handlinger, eller gjenstander som fungerer som minnesmerke, innredning eller utsmykning (Dahlquist 2010:13). Gjenstandene brukes gjerne for å berike liturgien, og for å gi menigheten, så vel som andre besøkende, en følelse av verdighet, estetikk og symbolikk. Gjenstander som ikke lenger brukes i kirkelige handlinger, er allikevel en del av tradisjonen og er således av betydning for kirken. Kulturhistorisk verdi er et sammensatt begrep som er vanskelig å definere, og som gjerne gir ulike konnotasjoner til ulike mennesker. Begrepet kan også sies å være knyttet til materielle verdier som økonomi, men også immaterielle, som religiøse og kulturelle verdier (Studio Västsvensk Konservering).

Kirkene er selv ansvarlige for å føre inventarlistene og menighetene skal utnevne to personer som står som ansvarlige for at listen føres, oppdateres og at gjenstandene følges opp. Länsstyrelsen skal også ha beskjed om hvem som står som ansvarlige. Selv om länsstyrelsen står som tilsynsmyndighet, har stiftet, altså bispedømmet, ansvar for å sjekke at de gjenstandene som står beskrevet i inventarlisten, faktisk befinner seg ved kirken. Dette skal gjøres minst hvert 6. år (Dahlquist 2010:9). Det kreves også tillatelse fra länsstyrelsen for visse tiltak knyttet til kulturminnene. Dette gjelder særlig forhold som går på å selge eller å fjerne gjenstander fra listen. Skal det gjøres endringer eller reparasjoner, eller om gjenstanden skal flyttes fra en posisjon den tradisjonelt har hatt, kreves det også tillatelse fra länsstyrelsen.

Målet med inventarlisten er at den skal inneholde opplysninger om gjenstandens eierforhold, plassering og dokumentasjon i form av tekst og foto. I tillegg skal listen inneholde nedtegnelser hvis gjenstanden er til utlån eller på annen måte deponert (Dahlquist 2010:25-26). En gjennomgang av kirkelige inventarlistene utgitt i 2010 og utført av stiftsantikvarie ved Göteborgs stift Matilda Dahlquist, viste at mange menigheter hadde liten oversikt over hvilke oppgaver de var pålagt av loven og dermed ikke oppfylte disse. Det viste seg også at länsstyrelsen i liten grad utførte sine lovpålagte oppgaver (Dahlquist 2010:12). Viktigheten av en oppdatert og korrekt inventarliste, blir tydelig i forbindelse med tyveri og brann. Inventarlisten gjør det også vanskeligere for gjenstander ”å forsvinne”. I Sverige som i Norge, preges kirkesamfunnet av sammenslåinger og nedleggelse. I slike tilfeller spiller inventarlisten en viktig rolle for å holde oversikt over gjenstandsmaterialet og for å unngå sammenblanding (Dahlquist 2010:12).

Kyrkoantikvarisk ersättning og vård och underhållsplan

En annen grunn til at inventarlistene er så viktige for kirkene, er at listen er en nødvendig forutsetning for å kunne søke kirkeantikvarisk erstatning. Erstatningen gis fra staten til kirken for at denne skal kunne bevare de mange verdifulle gjenstandene som er i dens eie, og som den er pålagt ved lov å ta vare på (Nilsen 2010:6). Målet er at erstatningen skal sikre bevaringen og således gjøre gjenstandene tilgjengelig for alle. Erstatningen kan kun søkes en gang om året og søknaden sendes til stiftet innen utgangen av oktober (Studio Västsvensk Konservering). Arbeidet kan ikke påbegynnes før tildeling av erstatningen er bekreftet og länsstyrelsen har gitt sin tillatelse. Beløpet utbetales først når arbeidet er bekreftet utført (Nilsen 2010:6). For den svenske kirken som helhet utgjør erstatningen 450 mkr per år, fordelt på 3600 kirker (Adverb 2009:22).

Erstatningen gis kun til gjenstander av kulturhistorisk verdi og den aktuelle gjenstanden må i tillegg stå nevnt i en *vård och underhållsplan*. Det er på dette punktet at konservatorene kommer inn i bildet. En bevaring og vedlikeholdsplan, beskrives som et langsiktig planleggingsdokument som danner grunnlaget for gjennomføring og prioritering av behandlingen av gjenstandene (Dahlquist 2010:40). Som med inventarlisten bør også bevaring og vedlikeholdsplanen oppdateres regelmessig, særlig gjelder dette når enkeltgjenstander har vært til behandling (Nilsen 2010:9, Studio Västsvensk Konservering). Planen skal utarbeides av en konservator og oppbevares av menigheten og ved stiftet. Menigheten kan også søke kirkeantikvarisk erstatning til å etablere en bevaring og vedlikeholdsplan, hvis en slik ikke allerede eksisterer (Nilsen 2010:6,9).

Planen er ment som en oversikt for menigheten, over hvordan den på best mulig vis skal ivareta gjenstandsmaterialet. Således skal den kunne fungere som et arbeidsredskap for de ansatte ved kirken, i deres daglige vedlikehold. Planen inneholder en detaljert gjennomgang av hver enkelt gjenstand og dens konserveringsbehov. Den angir også en tidsramme for når gjenstandene bør behandles. Gjenstandene er dokumentert med fotografi, og planen gir også retningslinjer for bruk og bevaring av de ulike gjenstandsgruppene. Arbeidet med bevaring og vedlikeholdsplanen må utføres med en stor grad av presisjon. Dette fordi kirken søker staten om erstatning, med bakgrunn i planen. Derfor er det viktig at de vurderingene som er gjort av gjenstandene og deres tilstand, er riktige og nøyaktige.

Förvaring metallinventarier

Sikkerhetskåp	Status	Foreslagen åtgärd	Tidplan	Yrkesman
 <p>Kyrkans liturgiska metallinventarier förvaras i ett sikkerhetskåp i lackerad stålplåt. Skåpet är testat och godkänt av Statens Provningsanstalt för brandmotstånd på 90 minuter. Inuti skåpet finns två ställbara hyllplan och en låda. Sikkerhetskåpet står placerat inuti förvaringsmöblen i sakristian. I skåpet förvaras även vin och oblater.</p>	<p>Det finns gott om plats för de inventarier som förvaras i skåpet vilket gör det möjligt att förtäta förvaringen för att få utrymme för dopfatet som inte bör förvaras i dopfunten. Lämpligen tas vin och oblater ut ur skåpet för att skapa mer plats. En tätare förvaring ökar risken för att stötskador skall uppstå vid hantering, varför man i samband med förtätningen behöver vidta förebyggande åtgärder.</p> <p>Eftersom Fors kyrka ligger intill en trafikerad väg finns förmodligen en ökad halt svavelhaltiga luftföroreningar av bilavgaser närvarande i inomhusluften. Svavlet oxiderar silverinventarierna varför det är lämpligt att skydda silver. Vid inventeringstillfället var den relativa luftfuktigheten 57 % och temperaturen 17,5 °C. Det är lämpligt att försöka sänka luftfuktigheten i sikkerhetskåpet eftersom metallföremål bevaras bäst i ett torrt klimat. I övrigt har skåpet en bra placering inuti förvaringsmöblen.</p>	<p>Utredning: Med anledning av den något höga luftfuktigheten i sikkerhetskåpet finns anledning att lokalisera problemet och vidta klimatjusterande åtgärder. (se 4.4.2 Klimat).</p> <p>Skyddsåtgärder: Ark av syrafri kartong placeras på hyllplanen. Syrafri kartong kan köpas via SVK. Silverinventarierna skyddas mot luftens oxiderande svavelföroreningar med påsar av silverimpregnerat bomullstyg. Tyget oxideras istället för inventarierna inuti. Det kan beställas från SVK eller av tysk leverantör³. Påsarna kan även sys upp av SVK eller av sömnadskunnig hos kyrkans personal.</p> <p>Skötsel: Sikkerhetskåpet rengörs invändigt med torr metod några ggr/år.</p>	<p>Akut</p> <p>2009</p> <p>2009</p>	<p>Se 4.4.2 Klimat</p> <p>Kyrkans personal/ konservator</p> <p>Kyrkans personal</p>

4.4.2 Klimat

Vid besöket gjordes mätningar av den relativa luftfuktigheten (RF %, luftens daggpunktsberäkning), temperatur (°C) utfördes och anges med 0,5 enheters noggrannhet². Mätningarna utfördes ca 0,5 m över golvet om inget annat redovisas.

Mätningar 2008-09-17:		
Rum	Temp, °C	Rel fukt (RH), %
Vapenhus	16,5	54,5
Litet rum under läktaren, norr	17	54
Skrubb under läktaren, söder	17,5	55
Mittgång	17,5	53
I predikstolen	17,5	53
Framför altaret	18	53
Sakristian	18	53,5
I skåp för mässhakar (mätning i understa lådan)	17,5	56,5
I sikkerhetsförvaringen	17,5 °C	57 %
På läktaren	17	56
Utomhus	11,5	57

Klimatrelaterade frågor har ställts till kyrkans personal och kan vara angelägna att redovisa för att få en förståelse för rådande omständigheter.

- På frågan om kyrkan har kända problem med hög luftfuktighet har inte besvarats.
- Kyrkan har kända problem med mögel i krypprunden och i sakristian.
- Kyrkan har inte kända problem med insekter.
- Kyrkan uppvärms med elvärme. Installationen är ca 30 år
- Kyrkan tempereras till ca 8-10°C då kyrkan inte används för aktivitet.

Övergripande frågor, klimat	Foreslagen åtgärd	Intervall	Tidplan	Yrkesman
Utredning av klimat i sakristian	Klimatet i förvaringsmöblen i sakristian utreds med anledning av hög luftfuktighet i textil- och metallförvaringen.	-	Akut	Konservator tillsammans med byggnadsingenjör
Skötsel	Det är viktigt att hålla inredningar och skåp öppna samt ett par luckor i orgelhuset så att luften kan cirkulera i rum och i utrymmen.	Fortlöpande	2008	Kyrkans personal

Figur 2 Exempel på delar av en *vård och underhållsplan*, utarbetad ved Studio Västsvensk Konservering.

Avhengig av kirkens størrelse og gjenstandsmaterialets omfang, jobber gjerne flere konservatorer med utarbeidelsen av planen. I forhold til gjenstandsmaterialet som finnes i de fleste kirker vil en kombinasjon av konservatorer med tekstil, maleri og metall som spesialfelt, være gunstig. Utarbeidelsen av planen baserer seg på en besiktelse av kirken og

dens inventar. Ved besiktelsen går konservatorene systematisk gjennom gjenstandsmaterialet. Deles oppgaven mellom flere konservatorer, planlegger og organiserer hver og en sitt eget arbeid, og går metodisk gjennom sin materialgruppe. I tillegg tas det punktmålinger for å undersøke og få et inntrykk av kirkens klimaforhold (pers. komm. Benjaminsson, Denlert, Mild).

SVK kan med sin kompetanse ta på seg å lage en bevaring og vedlikeholdsplan som dekker alt av kirkens mange kulturhistorisk verdifulle gjenstander. Västärvet kan utføre bevaring og vedlikeholdsplaner som også dekker bygninger og gravplasser, i tillegg til inventaret. SVK kan dessuten tilby assistanse når det gjelder å søke länsstyrelsen om tillatelse. SVK og Västärvet er begge opptatt av langsiktige og gode løsninger, og tilpasser fremgangsmåtene etter hvert enkelt prosjekt (Studio Västsvensk Konservering). Å sørge for bevaringen av kulturhistoriske gjenstander i en kirke, er utfordrende ettersom det krever en annen tilnærming enn det man anvender ved bevaring av museumsgjenstander. Dette skyldes hovedsakelig at det dreier seg om gjenstander som i mange tilfeller fremdeles er i bruk. Dermed kan anbefalingene som gis, være av en litt annen karakter.

Figur 3 Konservator Lotti Benjaminsson ved Studio Västsvensk Konservering, vurderer tekstiler i Oskarströms kirke i Göteborgs stift. Foto: Ann-Marie Mild.

Fra bevaring og vedlikeholdsplan til konservering

Hvis menigheten etter utarbeidelse av en bevaring og vedlikeholdsplan, har gjenstander som krever omgående behandling, kontakter menigheten en konservator som utvikler et behandlingsprogram. Menigheten må så søke tillatelse fra länsstyrelsen for behandlingsprogrammet. Programmet brukes også til å søke stiftet om kirkeantikvarisk erstatning. Det er således gunstig om et kostnadsoverslag, i form av antall timer behandlingen vil ta, legges ved programmet (Nilsen 2010:13, Studio Västsvensk Konservering). Konservatoren som utarbeider behandlingsprogrammet kan med fordel være den samme som har skrevet bevaring og vedlikeholdsplanen, men dette er ikke et krav. Det er heller ingen automatikk i at konservatoren som jobber med behandlingsprogrammet, får jobben med selve konserveringen.

Menigheten står fritt til å hente inn anbud fra de konservatorene den måtte ønske. Anbudet baserer seg på behandlingsprogrammet som er levert inn til länsstyrelsen. Programmet inneholder en del praktiske og administrative opplysninger rundt menigheten og gjenstanden. I tillegg beskrives målsetningen ved behandlingen, gjenstandens tilstand og tilslutt følger et konkret behandlingsforslag (Nilsen 2010:10). Det viktigste i arbeidet med behandlingsprogrammet, er å skape et dokument som fremstår klart og tydelig. Selv om dokumentet skal være et arbeidsverktøy for konservatorene, skal det også leses av representanter fra länet og stiftet, som har en annen bakgrunn. Det bør derfor komme klart fram hvorfor den konkrete behandlingen foreslås og hvorfor den er nødvendig. Uklarheter kan føre til at behandlingstiden ved länsstyrelsen forlenges (Nilsen 2010:12).

Länsstyrelsen kan gi sin godkjenning av behandlingsprogrammet, men den kan også kreve utbedringer eller stille vilkår for gjennomføringen. Ofte stiller länsstyrelsen som krav at behandlingen skal gjøres med *antikvarisk medverkan*. Noe som innebærer at stiftsantikvaren kobles inn i arbeidet og skriver en egen rapport fra prosessen (Nilsen 2010:13). Antikvaren sitter ofte på mye kunnskap om kunst- og kulturhistorie, og kan således komplettere konservatorens ekspertise. Med länsstyrelsens tillatelse kan menigheten gå ut og hente inn anbud fra aktuelle konservatorer. Disse må da forholde seg til det eksisterende behandlingsprogrammet og til eventuelle vilkår som länsstyrelsen har satt. Det vil være naturlig å invitere konservatorene som har jobbet med både bevaring og vedlikeholdsplan, og behandlingsprogrammet, til å komme med anbud. Men menigheten er på ingen måte forpliktet til å benytte seg av disse. Anbudene skal inneholde en fullstendig kostnadsberegning for hele

jobben. Når det gjelder å vurdere de ulike anbudene opp mot hverandre kan menighetene søke hjelp hos stiftsantikvaren (Nilsen 2010:14).

Når menigheten har valgt et anbud, sendes dette inn til stiftet sammen med en søknad om kirkeantikvarisk erstatning. Konserveringsarbeidet kan iverksettes når søknaden om erstatning er ferdig behandlet. Konservatoren plikter å dokumentere behandlingen underveis med tekst og fotografi, og å følge det fastsatte behandlingsprogrammet. Hvis konservatoren skulle mene det er nødvendig å avvike fra programmet, må dette grunngis og komme klart fram i rapporten. Det skal allikevel være en kontinuitet fra behandlingsprogrammet til den endelige konserveringsrapporten, hva gjelder språk og uttrykk. Rapporten skal dessuten inneholde en beskrivelse og vurdering av det endelige resultatet, en redegjørelse av eventuelle komplikasjoner under behandlingen, en liste over anvendte produkter, og anbefalinger for fremtidig vedlikehold og renhold (Nilsen 2010:14-15).

Konsekvenser ved ordningen

Arbeidet med bevaring og vedlikeholdsplanen i Sverige bringer konservatorene ut i kirkene, hvor de gjerne møter kirkens ansatte. Møtet er en gylden mulighet til å skape en relasjon mellom konservatorene og kunden. Et slikt møte kan føre til økt forståelse for konservatorens oppgaver og synspunkter. Dermed vil det også være lettere for de ansatte å følge og ta i bruk planen, til det beste for gjenstandene. Utformingen av planen skal dessuten gjøre den selvforklarende og enkel å ta i bruk. Konservatorenes arbeid kan også gi de ansatte ved kirken et nytt syn på gjenstandsmaterialet som de omgås daglig. Personalet kan gi utfyllende informasjon til konservatorene, hva gjelder gjenstandene og hvordan disse brukes, som vil påvirke deres anbefalinger.

Selv om søkeprosessen for å få tillatelse fra länsstyrelsen og få tildelt kirkeantikvarisk erstatning kan virke lang, er man nærmest garantert støtte. Dette så lenge gjenstanden er beskrevet i inventarlisten og i bevaring og vedlikeholdsplanen. Det at søknaden i tillegg skal innom flere instanser, kvalitetssikrer på sett og vis den jobben som gjøres. Allikevel fører prosessen til noe papirarbeid, men hoveddelen av dette forfattes av konservatorene og ikke av menigheten.

Bevaring og vedlikeholdsplanen kan trolig føre til en mer bevisst holdning ovenfor gjenstandene og deres tilstand, ettersom planen vurderer gjenstandene etter konserveringsbehov. Planen kan gjøre at kirken fører en tettere oppfølging med gjenstander som vurderes å være i faresonen. De tiltakene som beskrives i planen i forhold til skjøtsel og oppbevaring av gjenstandene, vil trolig bli fulgt av kirkens personal. Det er også sannsynlig at planens utforming vil oppmuntre til regelmessig oppfølging av de berørte gjenstandene, noe som vil være med å sikre disse over tid.

Arbeidet med bevaring og vedlikeholdsplanen, behandlingsprogrammet og med selve konserveringen, kan virke kronglete hvis flere ulike konservatorer er inne og gjør de forskjellige jobbene. Men det er ikke noe i veien for at menigheten kan velge å benytte seg av en og samme konservator til å utføre alle delene av behandlingen. Det ser heller ikke ut til å være noe krav om at selve konserveringsbehandlingen skal ut på anbud. Dermed kan man velge samarbeidspartnere som man har hatt gode erfaringer med tidligere. Hvis man velger å holde seg til en konservator, kan man risikere at andre kunne ha gjort samme jobb til lavere kostnader. Man sikrer allikevel kontinuitet i arbeidet og forenkler prosessen, ved at man kun har en person å forholde seg til.

Forholdene i Norge

I Norge er det foreløpig ikke aktuelt å skille kirke og stat, men temaet har vært oppe til debatt mange ganger, sist i 2005-2006 når Stat – kirke-utvalget avga den offentlige utredningen *Staten og Den norske kirke*. Selv om utvalget da kom fram til at statskirkeordningen skulle bestå, er det ikke utenkelig at det vil skje endringer i fremtiden. Som situasjonen er nå, eies så å si alle kirkene i Norge av de respektive sognene. Kirkelig fellestråd har ansvar for forvaltning av kirkene og deres kunstgjenstander. Fellestrådet er et samarbeidsorgan mellom kommunen og de kirkelige menighetene, med representanter fra menighetsrådene, presteskapet og kommunen (Kirkelig fellestråd). Mens det er kommunene som har det økonomiske ansvaret for både drift og vedlikehold (Rundskriv P-2/2010).

Selv om det er fellestrådet som har ansvaret for vedlikehold av kirkeinventaret, er det i praksis det enkelte menighetsrådet som har det daglige oppsynet. Menighetsrådet fører da også en inventarbok over kirkens inventar og eventuelt løst liturgisk utstyr. Hver kirke skal ha en slik bok og denne har samme funksjon som den svenske inventarlisten. Gjenstandene

beskrives kort, i tillegg inneholder boken informasjon om anskaffelse av gjenstanden, giver, kostnader og endringer (Rundskriv P-2/2010). Fellesrådet har dessuten ansvar for at menighetsrådet sender inventarboken inn til både Riksantikvaren og biskopen. Men dette gjelder kun for kirker som er eldre enn 1850 eller på annet vis er vernet. Kirker som ikke omfattes av dette kan sende inn inventarboken hvis de selv ønsker det (Rundskriv T-3/2000 og P-2/2010). I henhold til kulturminneloven blir alle gjenstander fra før reformasjonen, år 1537, regnet som løse kulturminner. Dermed følger det at Riksantikvaren skal kobles inn hvis gjenstandene skal konserveres eller behandles på noe vis. Hvis det derimot er snakk om yngre gjenstander er det ingen automatikk i at Riksantikvaren skal kobles inn, det anbefales riktignok å ta kontakt hvis gjenstanden trenger behandling (Rundskriv P-2/2010).

Matilda Dahlquist beskriver flere ulike program som har vært brukt i Sverige for å digitalisere inventarlistene. Programmene gjør det mulig å gruppere gjenstandene og å foreta bestemte søk i listene. Dahlquist beskriver planer om å videreutvikle en nasjonal database som tar for seg kirkebygg, til også å omfatte kirkeinventar (Dahlquist 2010:28). I Norge har vi en lignende database, *Kirkebyggdatabasen*, som er utviklet av Kirkelig arbeidsgiver- og interesseorganisasjon for Kultur- og kirkedepartementet. Den er ment å demonstrere de mange verdiene som fins i kirkebyggene. Databasen har mange funksjoner, en av dem er muligheten til å registrere kirkeinventarer (Kirkebyggdatabasen). Departementet oppfordrer derfor alle fellesråd og menighetsråd til å registrere kirkeinventar i databasen. Registrerer man alle gjenstandene i programmet slipper man å føre inventarbok og å oversende denne til Riksantikvaren. Som nevnt tidligere er en fullstendig oversikt over inventarer fordelaktig ved tilfeller av brann og tyveri. Økokrim anbefaler derfor å bruke en slik database hvor man kan opprette grundig dokumentasjon av gjenstandene i form av både tekst og fotografi. Registreringen kan dessuten være med å hindre videresalg av gjenstander og den kan være med å sikre informasjon i tilfelle brann (Rundskriv P-2/2010).

Avslutning

Det kan virke som om delingen av kirke og stat i Sverige har ført til bedre kontroll over og forvaltning av de kirkelige kulturminnene. Systemet preges i følge Matilda Dahlquists gjennomgang, av utydelighet og manglende kjennskap til lover og regler blant så vel menighetene som de øvrige instansene. Hun etterlyser klare nasjonale retningslinjer som kan føre til en mer enhetlig håndtering av kirkelige kulturminner (Dahlquist 2010:44). Ordningen

virker allikevel lovende og oversiktlig. Riksantikvarieämbetet ser også ut til å ha sett behovet for klarere retningslinjer og blant annet kommet med en detaljert håndbok for bestilling og utføring av konservering på kirkeinventar.

I motsetning til i Sverige, omfattes forvaltningen av kirken med inventar og kirkegårder i Norge, av tre ulike lovverk, nemlig kirkeloven, kulturminneloven og gravferdsloven (Rundskriv T-3/2000). Således kan det være vanskelig å orientere seg når det gjelder hvordan kirkelige kulturminner skal bevares. Kravet om registrering av kirkeinventar kan dessuten virke uklart: ”departementet vil *anbefale* at fellesrådene i samråd med menighetsrådene igangsetter en systematisk registrering av kirkeinventar i Kirkebyggdatabasen (...)” (Rundskriv P-2/2010). Men de to rundskrivene fra henholdsvis 2000 og 2010, er ment å være forklarende og utdypende.

Den største forskjellen er allikevel at den norske inventarregistreringen ikke nødvendigvis innebærer noen form for tilstandsvurdering. Hvis dette gjøres er vurderingen ikke utført av fagpersonale. Det er heller ikke lagt noen behandlingsrammer for gjenstandene eller anbefalinger hva gjelder oppbevaring og vedlikehold. Det norske registreringssystemet gir således ikke noe godt bilde av forholdene for gjenstandsmaterialet i de norske kirkene. Det anbefales å ta kontakt med Riksantikvaren for råd og veiledning rundt bevaring av gjenstander som er yngre enn 1537. Ellers vises det til håndbøker utgitt av Riksantikvaren som tar for seg konservering, oppvarming, belysning, daglig vedlikehold, rengjøring, håndtering og oppbevaring (Rundskriv T-3/2000). Selv om disse håndbøkene nok er gjennomarbeidede, oversiktlige og forståelige, gir de ingen spesifikke råd for hver enkelt kirke og deres unike gjenstandssamling.

De svenske bevaring og vedlikeholdsplanene vil i motsetning danne et helhetlig inntrykk av de kirkelige kulturminnenes tilstand, og dermed også bevaringsforholdene ved kirkene. Ettersom man har en spesifikk gjennomgang for hver enkelt kirke med konkrete råd og anvisninger, er det også større sannsynlighet for at disse blir fulgt og at forholdene bedres. Norge har således kanskje noe å lære av svenskens forvaltning av kirkelige kulturminner.

Litteraturliste

Adverb AB, 2009, *Västarvet uppdragsverksamhet marknadsförutsättningarna*, en studie av Adverb AB, september 2009.

Dahlquist, Matilda, 2010, *Kyrkliga inventarier och inventarieförteckningar*, Göteborgs stifts skriftserie 2010:1, Göteborg.

Nilsen, Lisa (red.), 2010, *Handbok för beställning och utförande av konservering av kyrkliga kulturminnen*, Riksantikvarieämbetet, Stockholm.

Benjaminsson, Lotti, tekstilkonservator, Studio Västsvensk Konservering, personlig kommunikasjon, 9. februar 2010.

Denlert, Linda, metallkonservator, Studio Västsvensk Konservering, personlig kommunikasjon, 9. februar 2010.

Mild, Ann-Marie, malerikonservator, Studio Västsvensk Konservering, personlig kommunikasjon, 9. februar 2010.

Studio Västsvensk Konservering – Vård- och underhållsplaner och kyrkoantikvarisk ersättning

http://svk.com/kulturvast_templates/Kultur_ArticlePage.aspx?id=51680 [besøkt 15. juni 2010].

Rundskriv om forvaltning og registrering av kirkeinventar, rundskriv P-2/2010

Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/fad/dok/rundskriv/2010/Rundskriv-om-forvaltning-og-registrering-av-kirkeinventar.html?id=602116> [besøkt 16. juni 2010]

Forvaltning av kirke, kirkegård og kirkens omgivelser som kulturminne og kulturmiljø, rundskriv T-3/00

Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, Miljøverndepartementet

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/rundskriv/2000/t-300-kulturminne-kirke.html?id=278976> [besøkt 16. juni 2010]

Kirkebyggdatabasen

<http://www.ka.no/arbeidsliv/kirkebygg/kirkebyggdatabasen> [besøkt 17. juni 2010]

Store norske leksikon - Kirkelig fellestråd

http://snl.no/kirkelig_fellestråd [besøkt 17. juni 2010]